

Мельниченко В.С., Щербак В.Г., д.е.н., проф.

Київський національний університет технологій та дизайну

**ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Анотація. У статті висвітлено основні перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні. Досліджено загрози інноваційно-технічному розвитку суспільства. Розкрито основні перспективи та загрози розвитку інноваційної діяльності в сучасних умовах.

Ключові слова: інноваційний розвиток; альтернативні джерела енергії; генно-модифікована продукція; постіндустріальне суспільство; інноваційні технології.

Melnichenko V., Shcherbak V.

Kyiv National University of Technologies and Design

**PROSPECTS AND THREATS TO THE DEVELOPMENT
OF INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE**

Abstract. The article highlights the main prospects for the development of innovation in Ukraine. Threats to innovation and technical development of society are studied. The main prospects and threats to the development of innovation in modern conditions are revealed.

Keywords: innovative development; Alternative Energy Sources; genetically modified products; post-industrial society; innovative technologies.

Постановка проблеми. Світова економічна криза, в умовах глобалізації суспільних і соціально-економічних відносин, зумовила переорієнтацію основних цінностей та пошук країнами Євросоюзу прийнятної моделі економічного розвитку, яка забезпечувала б національну конкурентоспроможність і орієнтувала б національну економіку кожної країни на довготермінове зростання. Так, цією моделлю стала модель інноваційного розвитку, яка є тим фундаментом, що визначає економічну силу країни та її перспективи на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До найбільш відомих вчених, що досліджували питання інноваційної діяльності, належать: О.І. Амоша, П. Друкер, Б.М. Андрушків, Ю.М. Бажал, О.Г. Богуславська, П.П. Гаврилко, Р. Хайлбронер, М.П. Денисенко, О.І. Заклекта, Н.Б. Кирич, Е. Тоффлер, А.В. Колодійчук, Н.В. Краснокутська, І.М. Підкамінний, С.Ф. Покропивний, А.В. Посипайло, Я.В. Риженко, О.М. Сазонець, О.М. Собко, П.С. Харів, А.В. Колодійчук, Г.Ф. Хартоняк, Дж. Гелбрейт та ін. Проте окремі проблемні аспекти розвитку інноваційної діяльності в Україні залишаються невирішеними і потребують подальших наукових пошуків.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Більш детального розгляду потребують питання впровадження інновацій в аграрну та промислову сфери, зокрема в Україні. Інновації часто сприймаються виключно як благо, при цьому менша увага приділяється труднощам переведення виробництва на інноваційну основу.

Метою дослідження є висвітлення основних перспектив та загроз розвитку інноваційної діяльності в Україні й у визначенні факторів, які стримують інноваційний розвиток нашої держави.

Основні результати дослідження. Як зазначалося вище, проблема становлення та розвитку інноваційної діяльності є популярною темою в науковому світі. Сьогодні інновації в глобалізованому світі відіграють ключову та вирішальну роль. Побудова ефективної економіки України потребує розвитку інноваційної політики під впливом високої конкуренції, що посилюється в умовах реалізації інтеграційних процесів.

Переоцінювання цінностей у зв'язку з викликами зовнішнього середовища, спричиненими наслідками геополітичної та економічної кризи, повинне стати базисом

для формування інноваційної екосистеми нового типу та її регіональних інноваційних модулів.

Реалізація політики децентралізації регіонів при цілеспрямованій інформаційній, організаційній і економічній підтримці з боку держави, регіональної й місцевої влади має бути спрямована на формування мережевої взаємодії учасників інноваційного процесу на території, що забезпечує відчутний синергетичний ефект інноваційної діяльності та є важливим чинником її економічного розвитку.

Особливістю інноваційного розвитку України у порівнянні з більшістю розвинених країн є високий ступінь нерівномірності регіонального розвитку. В більшій мірі нерівність визначається специфікою кожного регіону, що характеризується спеціалізацією, особливим географічним положенням, а також інноваційним потенціалом. В умовах переходу до нового типу економіки саме рівень інноваційного потенціалу та ефективність його використання передбачають потенційні можливості та перспективи зростання економічної системи. Оцінка інноваційного потенціалу набуває особливого значення при обґрунтуванні інноваційної політики на різних рівнях (державна, регіон, галузь, підприємство) та розробці програм соціально-економічного розвитку з врахуванням ефективного використання інноваційних ресурсів [1].

Стосовно визначення ресурсного забезпечення інноваційної діяльності промислового підприємства немає єдиного підходу. Деякі вчені вважають, що для проведення науково-дослідних робіт, розроблення та впровадження інновацій необхідні лише фінансові ресурси (грошові кошти у вигляді розрахунків за отримані сировину та матеріали, товарно-матеріальні цінності, банками, державними фондами тощо). Інші дослідники розглядають також надходження у вигляді основних та оборотних засобів підприємства і нематеріальних активів та відносять їх до прямих фінансових вкладень, що спрямовуються безпосередньо на інноваційну діяльність.

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», інвестиції – це усі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою створення прибутку (доходу) або отримання соціального ефекту [4].

Основними принципами розбудови системи фінансування інноваційної діяльності є [3]:

1. Орієнтація системи на ефективне застосування новітніх розробок («чітка цільова орієнтація»).
2. Логічність та правова регламентація механізмів, які використовуються у процесі впровадження нововведень.
3. Багатоваріантність джерел фінансування.
4. «Комплексність системи», що передбачає взаємопов'язаність сукупності інновацій та спрямованості їх використання.
5. Гнучкість та здатність системи фінансування інноваційної діяльності пристосовуватися до мінливого зовнішнього середовища за умови максимізації її ефективності.

Джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності відповідно до ст. 18 Закону України «Про інноваційну діяльність» [4] є:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Розглянемо чинники зростання інвестицій в інноваційну діяльність (рис. 1).

Джерело: [2].

Рис. 1. Чинники зростання інвестицій в інноваційну діяльність

Економічне стимулювання нововведень можливе лише у складі організаційно-економічного механізму, метою функціонування якого є розвиток підприємств на основі упровадження нової техніки, технології, зокрема у процесі науково-технічної підготовки виробництва.

Такий організаційно-економічний механізм повинен містити: принципи організації взаємодії підрозділів, які беруть участь на стадії науково-технічної підготовки виробництва; принципи організації матеріального стимулювання (преміювання); показники і шкали преміювання.

Вказаний організаційно-економічний механізм має узгоджувати економічні інтереси учасників науково-технічної підготовки виробництва, що вимагає точного визначення місця і ролі окремих підрозділів і виконавців, умов матеріального стимулювання і розмірів винагороди.

Високі доходи працюючих – це результат успішної діяльності підприємства. Ось чому для України важливим є аспект розвитку підприємств і підприємництва, який значною мірою залежить від стану інвестиційного процесу.

З огляду на приналежність до рівня країни чи більш глобально простору усі наведені загрози безпеки інноваційного розвитку доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. Прямий вплив на безпеку інноваційного розвитку здійснює безпека

інноваційного продукту, яка полягає у виключенні будь-якого ризику, що пов'язаний з життям та здоров'ям споживачів, пошкодженням їхнього майна та завдання шкоди навколишньому середовищу під час виробництва, використання, зберігання чи перевезення інновації [5].

Щоб нейтралізувати чи зменшити рівень загроз інноваційної безпеки, необхідно спочатку виявити та оцінити їх, у зв'язку з чим в економічній літературі наведено декілька методик. Зокрема, А.І. Сухоруков пропонує оцінювати інноваційно-технологічну безпеку, в межах якої частка високотехнологічних товарів у товарному експорті повинна становити не менше 12% [6].

У економічній літературі існують також інші методики оцінювання загроз безпеки інноваційного розвитку, які базуються на розрахунку низки показників, що її характеризують за різними напрямками. Ними можуть бути: методи порівняння, економіко-математичного моделювання, статистичного аналізу тощо. Згідно методики Н.О. Лисенко, Н.В. Білошкурської рівень інноваційної складової економічної безпеки необхідно визначати за допомогою виробничої функції Тімбергена, яка є показником впливу капіталу, технологічного та трудового факторів на результати діяльності підприємства. Результат застосування визначених методів повинен відповідати критеріям оцінки безпеки інноваційного розвитку (простота розрахунку та ідентифікація результатів, чіткі інтервали можливих значень, тощо).

Після здійснення всіх необхідних етапів згідно вибраного методу оцінювання загроз отримані результати розрахунку показника безпеки інноваційного розвитку слід використовувати для прийняття управлінських рішень, що є останнім етапом даного процесу.

На сьогодні фінансування української науки з бюджету України здійснюється на рівні 0,2–0,3% ВВП, а з урахуванням позабюджетних коштів – 0,77%. На жаль, очікується, що зростання економічної кризи в країні та впровадження урядової програми кардинальних реформ призведе до зменшення фінансування до рівня, нижчого за 0,2% ВВП.

Таких бюджетних коштів з урахуванням різкого підвищення комунальних платежів буде вкрай недостатньо для нормального функціонування наукових установ. Постає гостра проблема збільшення частки позабюджетного фінансування, насамперед за рахунок виконання госпдоговорів та надання дозволених законодавством послуг.

Крім недостатнього фінансування, негативно впливають на функціонування науки недоробки податкового та бюджетного законодавства щодо фінансування госпдоговірної діяльності наукових установ. Негативну роль тут зіграло поширення на них статусу неприбуткових організацій, позбавлення їх можливості самостійно розпоряджатися надходженнями від надання законодавчо дозволених платних науково-технічних та інших послуг та передача цих надходжень у відання Державного казначейства.

В таких умовах неможливо створити оборотні кошти. Виникають труднощі у фінансуванні діючих госпдоговорів, особливо для укладених зарубіжних контрактів, які оплачуються замовниками тільки після виконання всього комплексу робіт за договором. Для нормального виконання госпдоговірної тематики необхідно відновити норми, що вже діяли в минулі роки та дозволяли розпоряджатися самостійно заробленими коштами. Необхідна наявність у наукових установ двох рахунків: у Держказначействі для виконання робіт, які фінансуються з бюджету, та розрахункового для госпдоговірних робіт – у банківських установах відповідно до Цивільного та Господарського кодексів.

Щоб подолати перешкоди для інновацій, компанії повинні використовувати запропоновані принципи:

- для роботи з інноваціями необхідно створити певну групу творчих людей. Лідери повинні ретельно підходити до ідентифікації та подальшої інтеграції творчих людей.

- мотивація групи. Використання матеріальних та нематеріальних методів мотивації дозволяє підвищити ефективність інноваційного процесу в цілому.

- планування роботи забезпечує чітке визначення цілей та можливостей для подальшого моніторингу поставлених завдань.

- контроль за виконанням тактичних та стратегічних планів інноваційної політики, використовуючи спеціально розроблені критерії оцінки

Висновки. Інноваційні процеси впливають на розвиток економіки, а високий рівень розвинутої економіки сприяє швидкому й ефективному впровадженню у виробництво інноваційних процесів. Це позитивно впливає на впровадження нових правил корпоративного управління. До недоліків можна віднести недостатню увагу з боку лідерів інноваційного розвитку підприємств, скорочення витрат за рахунок непрямих витрат, не дозволяє розвивати інновації та негативно позначається на стабільності українських компаній в цілому. Було виявлено, що проблема інновацій прихована в людях, які звикли чітко виконувати свої функції і працювати відповідно до правил. В сучасних умовах українським компаніям необхідно просуватися по шляху інноваційного розвитку, генерувати і впроваджувати нові інновації. Для подолання цих бар'єрів був запропонований іноземний досвід цьому питанні Він дозволить компаніям ефективно використовувати і впроваджувати вже розроблені інновації і створювати ті, які відповідають сучасним тенденціям в області наукового розвитку.

Список використаної літератури

1. Буняк Н. М. Інноваційний потенціал регіону: сутність та методика оцінки. *Економіка та держава*. 2011. № 11. С. 38–40.
2. Кортунова Т. В. Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку регіонів. URL: http://chrome-extension://ecnphlgnajanjnkcmdbpancdjoidceilk/content/web/viewer.html?file=http%3A%2F%2Ffirbis-nbu.gov.ua%2Fcgibin%2Ffirbis_nbu%2Fcgibirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FVpabia_2013_4_13.pdf.
3. Рудь Н. Т., Корецький Ю. М. Методичні аспекти оцінки інноваційного потенціалу регіону. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*. – 2004. – Вип. 1–2. – С. 418–430.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від від 18.09.1991 № 1560-XII (з наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
5. Кузьміна М. М. Правове регулювання безпеки інноваційної продукції. *Актуальні питання інноваційного розвитку: науково-практичне видання*. 2012. № 2. С. 29–35.
6. Конкурентоспроможність регіону в умовах кластеризації національної економіки: сутність та інструментарій оцінювання: монографія / В. В. Овчарук, О. О. Маслак, К. О. Дорошкевич. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 220 с.
7. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: стат. зб. К.: Держкомстат України, 2020. 290 с.
8. Перспективи інноваційного розвитку України (аналітична доповідь). URL: <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>.
9. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4.07.2002 № 40-IV (з наступними змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.
10. Заблоцький Б. Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності: навчальний посібник. Львів: Новий Світ – 2000, 2007. 456 с.